

Андріана НАДОПТА

ДІЯЛЬНІСТЬ СЕВЕРИНИ ПАРИЛЛЕ, ЧСВВ, ПО ЗБЕРЕЖЕННЮ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті проаналізована подвигницька діяльність сестри Северини Парилле по збереженню пам'яток української культури. Акцентується увага на збиральницькій і виставковій діяльності заснованого нею, при гімназії С.С. Василянок у Львові, музею. Зроблена спроба розкрити його роль та значення для українського етнографічного музейництва Галичини в досліджуваний період.

Ключові слова: черниця, пам'ятка, виставки, музей, етнографічні колекції.

© А. НАДОПТА, 2011

Важливою подією культурно-мистецького життя Галичини початку ХХ ст. стало заснування у Львові, при гімназії С.С. Василянок, етнографічного музею. Історія заснування та діяльність цієї установи тісно переплетені з долею її організаторки — Северини (Степанії) Парилле (27 липня 1884 — 2 лютого 1941), черниці чину сестер Василянок. «Чужинка, що в заведеній любові до українця замкнулась у василіанських мурах, посвятивши все своє життя українській молоді, як добрий педагог, а рівночасно як знавець українського мистецтва — хто не знав її чудового музею, якому поза педагогічною працею посвячувала весь вільний час», — таку характеристику сестри Северини знаходимо у спогадах колишньої учениці гімназії Степанії Олійник бернадин [30, с. 285].

Северина Парилле народилась 27 липня 1884 р. в с. Настасові Тернопільської обл., в родині бідного єврея-корчмаря [47, с. 5]. Енергійна, життєрадісна, вона змалку брала діяльну участь у громадському житті молоді рідного села. Ще навчаючись у народній школі була активною учасницею аматорського театрального гуртка при читальні філії товариства «Просвіта» у Настасові, в якому вона була не тільки першою виконавицею жіночих ролей, а й залучала до театральної діяльності сільську молодь [47, с. 5]. Після завершення навчання у рідному селі вступила до учительської семінарії в м. Самборі Львівської обл. У 1909 р., Степанія Парилле, разом із братами, прийняла християнську віру греко-католицького обряду, а згодом вступила й до монастиря чину С.С. Василянок у Львові [17, с. 77].

Слід зазначити, що, попри чернецтво, Северині Парилле вдалось здобути добру на той час освіту: у 1914 р. вона стає випускницею гімназії сестер Василянок; у 1919 р. закінчує філософські студії україністики та історії у Львівському університеті [17, с. 77].

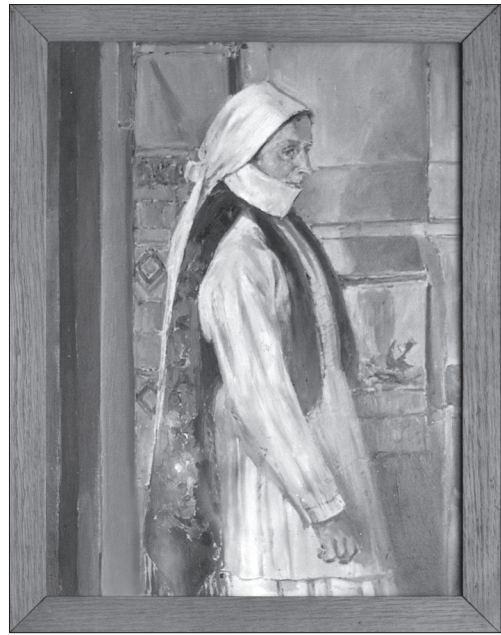
Свою педагогічну діяльність Северина Парилле розпочала у 1918 р., в гімназії С.С. Василянок у Львові. «Незрівнянна виховниця василіанка, учителька історії з великим престижем між ученицями... елегантна й витончена дама в монашій рясі» [46], «повна, висока..., носила чорну оксамитову стрічку і на ній хрест. Це означало вищу освіту» [22, с. 233] — такою постала С. Парилле перед своїми ученицями.

Колишня випускниця закладу читала лекції з української та польської мови й історії, а свого часу була і заступником директора установи.

Зважаючи на те, що історія України була заборонена польською владою, Северина Парилле, разом із вчителькою гімназії Оленою Дашкевич, вела історичний гурток. Справжня патріотка українського народу зацікавлювала учениць проблемами, що не були охоплені шкільною програмою через її вузькі навчальні рамки або її шовіністичну політику польської влади. Учасниці гуртка поглиблювали свої знання про минуле українського народу, його традиції, «вчилися шанувати наше минуле... оцінювати заслуги провідників народу й великих або і на погляд незамітних діячів культури, що причинились до розвитку нації» [15, с. 334]. Крім того, її всесвітню історію мати Северина викладала дуже цікаво [22, с. 233].

Мати Северина з особливою любов'ю та пошаною ставилась до простих людей, їх побуту, звичаїв та обрядів. Тому їй не дивно, що саме вона стає ініціатором започаткування при гімназії сестер Василянок музею. Професор Дем'ян Горняткевич наголошує, що задум був доволі простий і цю саму акцію могла вести з таким же успіхом не одна учителька перед нею, але жодна з них не виступила до того часу з подібною ініціативою [10, с. 3]. Тільки такій непересічній особистості, що користувалася заслуженою повагою та любов'ю серед учениць, як С. Парилле, вдалось належним чином втілити цей задум у життя.

Формування збірки музею розпочалось ще у перші роки педагогічної праці Северини Парилле в гімназії. Палка поціновувачка українського народного мистецтва заохочувала і своїх учениць та їх батьків до збирання вишивок по селах. Захоплені такою шляхетною справою учениці їй охоче допомагали та привозили до майбутнього музею найрізноманітніші зразки. Мати Северина вчила їх дуже відповідально ставитися до підбору пам'яток та відбирати лише оригінальні і з мистецького боку вартісні зразки. Деякі зразки вишивки, що їх привозили учениці, сестра Северина відшивала особисто. Щоб надати більшої значимості та мистецької ваги своїй збірці, при допомозі сестер-монахинь вона копіювала зразки вишивок із рідкісних видань. Згодом до колекції вишивок долучились вишиті сорочки, потім цілі народні строї. Северина Парилле вивчала особливості крою й оздоблення одягу, власноруч виготовляла повні комплекти народного вбрання, вдягала їх на манекени і залучала до такої діяльності своїх учениць. Таким чином, завдяки наполегливій праці, у музеї

Д. Горняткевич. Портрет жінки в народному вбранні. Поч. ХХ ст. МЕХП. (Із збірки колишнього музею при гімназії С.С. Василянок)

вдалось зібрати зразки народного одягу з усіх областей України, при чому такі комплекти, як ноша молодої дівчини і хлопця, молодої жінки і чоловіка, старенької бабусі і дідуса [20, с. 121]. Музей мав найбільшу колекцію повних комплектів народного вбрання та окремих предметів одягу: сорочок, переміток, «опинок», великої кількості «полотнянок», «димок», найрізноманітніших головних уборів [12, с. 8]. Цінним набутком музею гімназії С.С. Василянок був верхній полотняний та вовняний одяг, адже ці речі навіть на той час були рідкістю по селах і належали до своєрідних раритетів. Крім того, сестра Северина збирала й доповнення до одягу, такі як коралі, мосяжні хрести, гердани, і все, що належало до одягу [17, с. 77]. У 1933 р. до музею було придбано 26 весільних вінків з різних околиць Галичини та кілька короваїв, що стали початком майбутньої колекції обрядового печива [12, с. 8]. Слід зазначити, що колекції весільних вінків та обрядового печива були унікальними і єдиними в Галичині.

Збірка музею гімназії С.С. Василянок не обмежувалась тільки вишивками чи предметами одягу, у ній були представлені предмети народного побуту: жорна, вили, кераміка, витинанки, писанки, дерев'яні хрести тощо [17, с. 77].

Окремо слід підкреслити той факт, що кожен придбаний до музею експонат дбайливо занотовувався

Скринька. Дерево, різьблення. Кін. XIX ст. МХП. (Із збірки колишнього музею при гімназії С.С. Василянок)

до загального інвентаря. До нього вносили назву пам'ятки, датування та місце створення, прізвище жертводавця чи особи, що пов'язана з річчю тощо [47, с. 5]. Інколи занотовувались й обряди та звичаї, пов'язані з пам'яткою: «Сорочка чоловіча з с. Базар Чортківського повіту. Такі сорочки вбирали спочатку на весілля. Молодий вбрав її як ішов до шлюбу. Тепер тримають її на смерть. В шлюбній сорочці за звичаєм кладуть дану людину в домовину. Сорочку вишивала молода для свого майбутнього чоловіка» [6, № 31054].

Найбільшою кількістю предметів у збірці було представлено Придністрянське Поділля. Пам'ятки з цього регіону склали більш ніж 200 позицій загального інвентаря музею [12, с. 8]. Всього ж, станом на 1934 р., збірка музею Северини Парилле налічувала 900 предметів [12, с. 8]. Всі експонати матері Северини були нові, чисті, утримані в чудовому порядку [20, с. 121]. До прикладу, весільні вінці були дбайливо поміщені кожен у невелику скляну скриньку, виготовлену відповідно до найновіших музейних вимог [16, с. 6].

Стосовно ж офіційного відкриття самого музею, то чіткого датування знайти не вдалося. Можливо, він був відкритий у 1929 р., про що вказує Соломія Цьорох у публікації «Погляд на історію та виховну діяльність С.С. Василянок», зазначаючи, що з 1929 р. С. Парилле влаштовувала публічні виставки колекцій музею в аудиторіях гімназій та музеях містечок Галичини [45, с. 128]. Можливо, 6 вересня 1931 р., у день відкриття «Вистави народного мистецтва», про що читаємо у виданнях «Нова хата» і «Діло» [11, с. 3; 26, с. 5]. «Окрім повних жіночих одягів Яворівщини, Скільщини, Снятинщини, Борщівщини, Тернопільщини й інших регіонів Галичини будуть показані моделі жіночих гуцульських одягів,

деякі мужеські одяги, оригінально мережані сорочки Буковини, Подністрянщини, Сокальщини, а навіть Полісся й Полтавщини, як також замітні оздоблені народної ноші, що все разом має стати засновником гімназійного музею народного мистецтва» — такий коментар подає газета «Діло» [26, с. 5]. Іншу дату виводить відомий український музейник Іларіон Свенціцький, зазначаючи, що «при гімназії С.С. Василянок постав у 1930 р. музей людодового мистецтва та народної ноші, що його творить і веде з великим замишуванням та знанням справи монахиня проф. Северина Парилле» [44, с. 21].

Северина Парилле була не тільки відомим колекціонером, але й знаним дослідником українського народного мистецтва. Директор українського музею і бібліотеки у Стенфорді (США), колишній генеральний секретар Світової Ради НТШ проф. Василь Ленцик називає її «одним з найкращих знавців народного українського мистецтва» [18, с. 26].

Сестра Северина активно співпрацювала з кооперативом «Українське народне мистецтво» та журналом «Нова хата», що ним видавався. Дослідниця особливо відзначала етнографічну частину журналу, зазначаючи, що «з огляду на недостачу етнографічних публікацій «Нова хата» своїми етнографічними статтями, хоча б не науково написаними, може послужити матеріалом для наукових дослідів, бо статті є написані вірно очевидцями або людьми, що постійно живуть на селі» [35, с. 4]. Крім того, організаторка музею наголошувала, що саме публікація в журналі «Нова хата» буковинських вишивок спонукала її до організації спеціального буковинського відділу, що становив значну частину її етнографічної збірки.

Потрібно зазначити, що й сама Северина Парилле була досить активною дописувачкою журналу «Нова хата».

Однією з перших публікацій дослідниці стала стаття «Про народну ношу», що була своєрідним спомином організаторки і провідниці етнографічної збірки про своє дитяче захоплення народним одягом, про своїх односельців [42, с. 5]. Слід наголосити, що ту дитячу величезну любов та пошану до простого люду та своє щире захоплення народним мистецтвом Мати Северина пронесла через усе своє життя. Можливо, саме вони й стали тим першим поштовхом, що спонукав її до справи організації музею. Про те, якого великого значення на-

давала С. Парилле своїй праці, дізнаємось з її роздумів: «Заки й мене покриє могила, я збиратиму ваші прекрасні одяги, щоби показати світові вашу мистецьку душу, щоб будучі покоління гордились вами. Нині сиджу в кімнаті, прикрашеній народними одягами й багато передумую. Прийде знавець-артист і подивляє ваш артистичний смак, прийде вчений археолог і шукатиме вплив різних епох, а я про вас вмю більше сказати, бо знала вашу душу, знала ваші радощі й терпіння, які мені такі дорогі та близькі, як мої власні» [42, с. 5].

Протягом 1934—1935 рр. Северина Парилле опублікувала низку досліджень про українські народні звичаї та обряди, про народний одяг. Це, зокрема: «Великдень на Поділлі. Настасів, пов. Тернопіль (Передвоєнні картини)» [33, с. 2—3], «Весільний Фрагмент (Почіпчування)» [34, с. 7—8], «Опанча» [41, с. 6]. Свої публікації дослідниця ілюструвала фотографіями із етнографічної збірки музею С.С. Василянок.

Як знаний дослідник українського народного мистецтва С. Парилле відвідувала музеї, які мали відповідні збірки, брала участь в обговоренні важливих питань, що стосувались збереження пам'яток українського народу. У Центральному Державному історичному архіві у м. Львові зберігається протокол засідання Етнографічної комісії НТШ від 3 жовтня 1934 р., на якому була присутня черниця ЧСВВ мати Северина Парилле [7, арк. 20-зв.].

Намагаючись максимально популяризувати українське народне мистецтво, сестра Северина влаштувала численні виставки збірки свого музею в аудиторіях гімназії.

Першу масштабну виставку вдалось організувати 6 вересня 1931 р. На ній були представлені найкращі зразки народних вишивок майже з усіх українських земель: крім Східної Галичини й Буковини, експонувались цінні зразки з Волині, Полісся, Полтавщини, Київщини. На дійстві були репрезентовані, як окремі компоненти, так і цілі комплекти традиційного народного вбрання. Окрасою експозиції стали сім повних комплектів жіночого народного одягу із Тернопільщини, Борщівського і Снятинського повітів, Гуцульщини й Бойківщини та один повний чоловічий комплект з Борщівського повіту із «особливо цінною сорочкою, де кожний шов і клин викінчений досить широкою білою ме-

режкою» [11, с. 3]. Крім того, на виставці експонувались весільні вінки, ткані пояси, перемітки тощо. Цінним здобутком музею став представлений на виставці численний верхній полотняний та вовняний одяг: вовняна «капота» із Збаражчини, «полотняники» з Тернопільщини, коротка вовняна «нагортка» з Рогатинщини [11, с. 3].

Виставка народного мистецтва в гімназії С.С. Василянок тривала з 6 до 12 вересня 1931 р. та мала значний успіх серед громадськості краю.

Наступною стала організована у музеї гімназії «Виставка народної ноші», що проходила з 29 грудня 1932 до 22 січня 1933 р. [27, с. 4]. Основу експозиції виставки склали комплекти традиційного народного вбрання з Галичини, Буковини, Волині і Полісся, якими збагатилась збірка музею за 1932 р. У зв'язку з цим журнал «Нова хата» зазначав, що за останній рік усі нові надбання музею були унікальними та засвідчували послідовне прагнення Северини Парилле збагачувати збірку новими рідкісними зразками народного одягу [9, с. 11]. Особливо вирізнялись два поліські та один волинський жіночих строї.

На виставці були застосовані удосконалені прийоми етнографічного експонування. Для створення цілісного уявлення про традиційний одяг Поділля поряд із портретом сільської жінки із с. Настасів Тернопільської обл. роботи Д. Горняткевича експонувалась сорочка, вишита нею, та старовинна перемітка, якою пов'язана її голова на портреті. Крім народного вбрання на показі були представлені кераміка та народні музичні інструменти.

Не менш цікавою була й виставка українського народного мистецтва, організована в музеї гімназії С.С. Василянок влітку 1934 р. Її окрасою стала тематична експозиція весільних вінків із Поділля, Гуцульщини, Бойківщини, Яворівщини та Буковини. Слід зазначити, що мати Северина надзвичайно вимогливо ставилась до експонування пам'яток. До прикладу, вінки були розміщені на спеціальних столах дуже методично, кожен вінок можна було оглянути з усіх боків. Крім доцільного експонування виставка відрізнялась своєю декоративністю: «Великі площі заповнені однородним предметом (наприклад сорочками), які дають відразу перегляд того чи іншого експонату. А цього власне бракує нашим виставкам ручних робіт, в яких глядач розгубиться» [16, с. 6].

Високо оцінюючи науково-освітнє значення виставки Лідія Бурачинська писала: «Не можна не підчеркнути ще раз цього явища, що воля одної тільки людини може створити цінне народне діло й серед наших обставин, коли є тільки в неї до цього охота й правдивий запал» [16, с. 6]. Крім того, авторка справедливо зазначала, що тепер, коли музей володіє таким багатим етнографічним матеріалом, доцільним було б влаштувати спеціальні виставки (регіональні, окремих предметів народного одягу тощо). Мала такі плани й Северина Парилле, яка зазначала: «Поклала я перед себе велике завдання. Хочу зібрати, а потім улаштувати виставу мистецьких праць українки — інтелігентки й селянки. Зрозуміло, в обсяг цих мистецьких праць входила б теж і література. Багатий матеріал, але дуже порозкиданий і треба буде багато часу, щоб його зібрати...» [25, с. 17].

У 1930-х рр. мати Северина здійснила кілька подорожей до Америки. Перший візит до США відбувся восени 1932 р. Як зазначалось у газеті «Діло», основною метою п'ятиденного перебування Северини Парилле в Америці були відвідини монастиря С.С. Василянук у Філадельфії та українських і американських шкіл [28, с. 4]. Під час подорожі сестра Северина відвідала і багато музеїв та ознайомилась з їх збірками, в яких були представлені всі народи, навіть дуже малі, крім українців [32, с. 4]. Саме тоді, будучи неприємно враженою таким станом справ, Северина Парилле прийняла рішення про організацію в Америці виставки українського народного мистецтва.

Підготовку до проведення майбутньої виставки сестра Северина розпочала відразу ж після повернення до України. Вона відбрала найкращі зразки вишивки, народного одягу і доповнень до нього; вивчала англійську мову; сама збирала кошти, потрібні на подорож. Таким чином, у січні 1935 р. вдалось втілити задум у життя. Першим містом, з якого розпочала свій візит до Америки сестра Северина, став Нью-Йорк. Саме в ньому у 1935 р., організувалась міжнародна виставка виробів народного мистецтва. До участі у ній було запрошено й українців. Найкращі експонати із збірки свого музею запропонувала і Северина Парилле.

Окремо слід відмітити, що значну допомогу в організації виставок сестрі Северині надавав єпископ Української Католицької Церкви в Америці Костянтин Бо-

гачевський. Будучи вихідцем із відомої у Галичині родини священиків, він намагався і в Америці підтримувати українські народні традиції та вживав всіх можливих засобів для збереження та згуртування там української спільноти. В американському часописі «Свобода» єпископ К. Богачевський видрукував відозву до духовенства такого змісту: «Єпископський Ординаріят повідомляє Впр. і Всеч. Отців, що С. Северина ЧСВВ приїхала до Злучених Держав з метою заінтересувати американський загаль українськими вишивками, а тим також розбудити між ними заінтересування українським народним мистецтвом взагалі. З огляду на те, що ця справа має широке й далекосяжне значення, просимо отсим Впр. і Всеч. Отців стати згаданій сестрі до помочи по своїй спроможности» [36, с. 3]. Звернення знайшло ширий відгук серед української громади Америки. Допомогу в організації виставки в Нью-Йорку надавали: радник п. Лотович, в оселі родини якого Северина Парилле оселилась; співредактор «Свободи» п. Ревюк, д-р. Демидчук та п. Галичинова, які перевозили експонати [37, с. 3]. Таким чином, спільними зусиллями вдалось організувати цілий український павільйон, в центрі експозиції якого «серед давніх одягів з різних сторін стояв у різьблених рамах портрет Шевченка, прикрашений рушниками; на бічній стіні висіла мапа України» [38, с. 4]. Експозиційна частина доповнювалась значною просвітницькою та пропагандистською роботою, яку проводили п. Тарнавська, п. Галичинова, п. Ревюкова [38, с. 4]. Не стояла осторонь цієї роботи й Северина Парилле, яка в Народному Домі виголосила реферат про українське народне мистецтво.

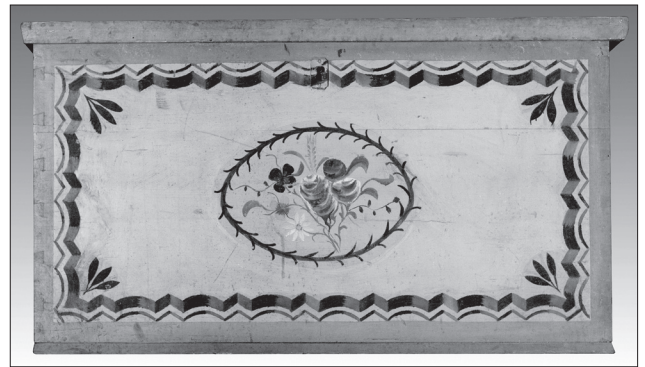
Ще під час проведення виставки сестра Северина отримала пропозицію організувати показ народного мистецтва в університеті Нью-Йорку. Новаторськими прийомами цієї виставки стали демонстрація народного вбрання українською молоддю та організований концерт [32, с. 4]. Редактор газети «Свобода» д-р Мишуга і д-р Демидчук інформували відвідувачів про Україну та про культуру і побут українців. Виставку відвідали двісті професорів університету та велика кількість студентської молоді. Подібна виставка відбулась і в найбільшому університеті Америки — Колумбійському [32, с. 5]. Обидва дійства пройшли з великим успіхом серед української громади краю. Крім того, сестра Северина організувала численні виставки при церквах. Згодом з'явилися пропозиції про організацію виставок

з різних міст Америки. До прикладу: запрошення надійшли від пароха з Детройта о. Лева Сембратовича та др. Галана з Філадельфії [39, с. 3]. Зважаючи на значний успіх, виставка та відчити про українське народне мистецтво у Детройті були проведені двічі.

Важливим є той факт, що всі виставки супроводжувались широкою пропагандистською роботою: Северина Парилле виголошувала доповіді про українське народне мистецтво, зав'язувала взаємини з американськими науковими колами [10, с. 3]. Виставку в Філадельфії першого ж дня відвідав єпископ Костянтин Богачевський і був просто вражений. Наступного дня в американській пресі появились численні статті про дійство. Деякі уривки з них подає у газеті «Діло» й сама Северина Парилле: «Враження велике, дуже велике. Вистава перейшла всі сподівання. Це руками нашого жіноцтва виписана колишня слава й висока культура нашого народу...» [40, с. 4]. Далі матінка Северина зазначає, що саме на цій виставці зародилась думка у єпископа Богачевського заснувати в Америці український музей [40, с. 4]. У цьому контексті слід зазначити, що єпископ Костянтин Богачевський здавна цікавився музейною справою. Промовистим є той факт, що ще будучи віце-ректором Львівської духовної семінарії, він активно співпрацював з Національним музеєм у Львові. В ньому, разом з о. Йосифом Боцяном, організував курс краєзнавства і церковної археології для вибраного гуртка семінаристів [43, с. 13]. Крім того, о. Костянтин Богачевський здійснював експедиційне обстеження Калущини, де збирав музейні предмети для Національного музею у Львові [43, с. 10].

В творчі плани Северина Парилле входила й організація виставок у Канаді [32, с. 5]. Однак їх не вдалось здійснити, бо невдовзі музейниця була відкликана до Львова.

Повернувшись в Галичину, сестра Северина опублікувала спогади про своє перебування в Америці у газеті «Діло» за 1936 р., журналі «Нова зоря» за 1935 р. та 29 вересня 1935 р. виголосила реферат про подорож — в залі музею НТШ у Львові. У виступі матінка Северина розповіла про те, яке враження справило українське народне мистецтво на чужинців та на українських емігрантів в Америці і наголосила, що мета її подорожей буде реалізована: в Америці постане музей — свідок української народної культури [31, с. 6].

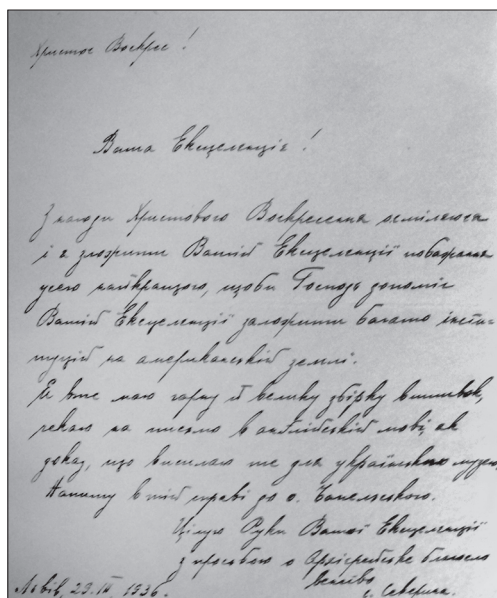

Скриня. Дерево, малювання. Кін. XIX ст. МХП. (Із збірки колишнього музею при гімназії С.С. Василянок)

У цьому контексті слід зазначити, що ще перед від'їздом до Галичини Северина Парилле частину своєї виставки залишила єпископу Костянтину Богачевському, тим самим започаткувавши збірку українського народного одягу для майбутнього музею в Америці [18, с. 24]. Крім того, владика Костянтин Богачевський звернувся до неї з проханням відібрати в Галичині для українського музею в Америці найкращі зразки українського народного одягу, вишивок тощо. Спеціально для цієї мети він виділив величезну на той час суму у розмірі 500 доларів [19, с. 14]. Приміщення ж для музею «величавий палац, збудований з граніту в тюдорським стилі, з 32 кімнатами та великим парком» [18, с. 24], владика закупив у 1933 р., у Стемфорді (Коннектикут). Того ж року на посаду директора «Національного Музею Українців-Католиків в Злучених Державах Північної Америки» номіновано о. Льва Чапельського [18, с. 24]. Два роки тривало відповідне переобладнання приміщення та підбір експонатів. Офіційне відкриття музею відбулось тільки у 1935 р. Крім того, в будівлі розміщувались Українська Вища школа і бібліотека.

Значну допомогу в організації музею українській діаспорі в Америці надавали директор Національного музею у Львові Іларіон Свенціцький та директор Музею НТШ Ярослав Пастернак. У щоденнику «Америка» в липні 1935 р. була опублікована праця Ярослава Пастернака «Як організувати обласні музеї», в якій автор подавав практичні поради як і що потрібно збирати в такому музеї [19, с. 12]. Крім того, докладний план розвитку музею розробив і співробітник Національного музею у Львові Євген Юлій Пеленський. Він запропонував скерувати роботу установи у трьох напрямках:

Лист Северини Парилле до єпископа Богачевського від 29.03.1936 р. Власність Єпархіального музею в Стемфорді

1. Українська культура (зі Старого Краю).
2. Українська культура в Америці.
3. Український Науковий Інститут [19, с. 12].

Певну теоретичну та практичну допомогу у формуванні збірки музею у Стемфорді організаторам надавала й засновниця музею «людового мистецтва та народної ноші» матінка Северина Парилле. Ось що читаємо у її листі до директора цього музею о. Лева Чапельського: «1) Зібрати зразки кераміки з усіх околиць і гончарський круг. 2) Тканини з різних околиць і ткацький модель. 3) Старі килими тяжко, але можна їх копіювати, це може вірно виконати п. Олена Кульчицька і її сестра. 4) Бондарські вироби (типові форми, гладкі й випалюваний орнамент, от хочби різьблена скриня). 5) Народна біжутерія. 6) Світлини типів і нутра хати, світлини церков, взагалі будівництва. 7) Моделі будівництва. 8) З одягів також добре збирати цілі костюми з різних околиць, от хочби один полтавський, гуцульський, подільський і т. д. Певно, що це получене з коштами й трудом, але все треба зробити, щоб за океаном став музей, свідок високої культури українського народу... Збірка мусить бути систематично ведена, мусить бути рівновага у відділах...» [1].

Завдяки невтомній праці матінки Северини Парилле музей отримав найкращі зразки українського народного мистецтва, які дотепер зберігаються в Стемфорді [19, с. 14]. Про те, як велась ця робота, дізна-

ємося із особистої переписки матінки Северини з о. Левом Чапельським. Він високо цінував сестру Северину як фахового музейного працівника та дослідника народного мистецтва. У листі від 17 серпня 1935 р. о. Лев Чапельський зазначав: «Я доперва зачинаю учитися там, де Сестра вже перейшла школу, а що хочу бути добрим учнем, тож радо прийму коректу» [2].

Матінка Северина Парилле намагалась залучити до справи організації Українського музею в Стемфорді якомога більше прибічників: «Я розписалась по всіх знайомих, маю надію, що Високопреподобний Отець Парох будуть задоволені, а думка заснування українського музею в Америці знайшла у нас багато прихильників, тільки треба систематики і терпеливості» [3]. Значну допомогу в опрацюванні пам'яток матінці Северині надавала знана музейниця Ірина Гургула. За її допомогою пам'ятки, що надходили до Америки, були дбайливо пронумеровані, з докладними науковими описами [3].

З метою придбання експонатів для музею у Стемфорді о. Лев Чапельський в кінці 1936 р. здійснив подорож до Галичини [29, с. 4]. Значна кількість пам'яток до цього музею була закуплена особисто матінкою Севериною Парилле, чи за її активного сприяння [5].

«Все прийшло в порядку і таке гарне, що аж за очі хапає. Спасибі» — таку характеристику придбаним матінкою пам'яткам дає о. Лев Чапельський [4]. Крім народного одягу, у Галичині о. Лев Чапельський набув гуцульські скрині, народні музичні інструменти: ліра, цимбали, бандура, трембіти, сопілки [18, с. 27]. Лев Чапельський закупив і значну кількість дублетів із Національного музею і музею НТШ. До прикладу у Хроніці Наукового Товариства ім. Шевченка за цей період зазначено, що з музею НТШ Український музей у Стемфорді набув «збірку дублетів кураєвої етнографії, головню керамічних та гуцульських» [23, с. 94—95]. Придбані в Галичині речі були дбайливо переправлені кораблем до Америки та стали окрасою його збірки.

Розпочата активна праця Северини Парилле по розбудові українського музею в Америці була пригальмована хворобою матінки, а згодом і припинена у зв'язку з приходом до Галичини більшовицької влади. Северина Парилле щиро раділа з підсумків своєї праці — етнографічної збірки та намагалась поділитись своїм доробком з усіма охочими. Фотографії

її учениць у народному вбранні із збірки музею С.С. Василянок прикрашали численні етнографічні публікації того часу [21, с. 273]. Крім того, сестра Северина радо надавала експонати свого музею для проведення виставок. Прикладом активної співпраці музейників Галичини може бути «Вечір народньої ноші», що відбувся у Львові 12 лютого 1936 р., з ініціативи кооперативу «Українське народне мистецтво». До його проведення були залучені: музей НТШ у Львові, музей «Верховина» у Стрию, музей «Бойківщина» у Самборі. Надала експонати із збірки музею при гімназії С.С. Василянок у Львові й Северина Парилле. Таким чином, спільними зусиллями на вечорі було представлено 160 народних строїв з усієї України [24, с. 2]. Вечір пройшов з небаченим успіхом та став ще одним важливим свідченням високої мистецької культури українців.

Промовистим є й інший факт: 25 травня 1938 р. у Будапешті проходив Євхаристичний Конгрес, на який від Галичини здійснили прощу 60 осіб. Слід зазначити, що українські народні строї для прочан випозичила із своєї багатой збірки саме матінка Северина [13, с. 5].

Найімовірніше, що з початку 1939 р. Северина Парилле вела перемовини про передачу збірки музею гімназії Василянок до Культурно-Історичного музею НТШ. З цього приводу у листі до Виділу НТШ від 28 квітня 1939 р. «Товариство Прихильників Культурно-Історичного музею Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові», зокрема, зазначало: «...Є плани отримати одну з найбільших українських збірок ноші, яка мала б знайти приміщення в окремій кімнаті, але за браком такої годі цієї справи зреалізувати» та зверталось до Виділу НТШ з проханням виділити окрему кімнату для експонатів [8, арк. 35]. Плани стосовно передачі експонатів музею сестрі Северині вдалось зреалізувати у вересні 1939 р. Саме тоді було передано значну кількість пам'яток, серед яких альбом з галицькими вишивками, різноманітні компоненти одягу, фотографії народного одягу, кераміка, моделі з паперової маси, моделі сільськогосподарських будівель, килими, іграшки, весільні вінки, народні музичні інструменти, ікони на склі тощо. У Інвентарній книзі XI за 1939 р. всі ці пам'ятки, загальною кількістю 629 предметів, зазначено як депозит. У цій же книзі можна відшукати прізвища людей, які допомагали сестрі Северині у

зборі пам'яток. Це, насамперед, учениці гімназії Василянок: Марія Головка, Ірина Шухевич, Люба Собат, Степанія Тисович, Ірена Книш, Настя Савчук, Марія Бриль, Анна Герасимович, Ярослава Мельничук, Євгенія Гриняк, Меланія Волинець, Гуменюк, Джинджориста, Бородаєвич. Найрізноманітніші компоненти одягу до музею подарували вчителі Василь Лев, Ольга Демчук, Ірина Левинська. Цінним надбанням стали дарунки від митрополита Андрея Шептицького — шаль і килим із села Вільхівці Борщівського повіту [6, № 31275, 31277].

Допомагали у формуванні збірки музею С.С. Василянок й рідні Северини Парилле. Від Омеляна Парилле до музею надійшли кліше до відбивання узорів на полотні, дві сорочки, сито, веретено, модель коромисла, модель січкари, дерев'яний замок тощо [6, № 30690, 31224, 31227, 30722, 30723, 30724, 30727, 30728]; від Анни Парилле — весільний вінок [6, № 33825]. Цікаво, що й сама сестра Северина віддала до музею свій дарунок з нагоди іменин — вишивану сорочку із Снятина, подаровану вчителями гімназії С.С. Василянок [6, № 31134].

Чималу кількість, серед переданих у депозит до музею НТШ, становлять етнографічні предмети, зібрані у рідному селі Северини Парилле. З-поміж них виділяються моделі подільської та гуцульської хат, виконані жителем Настасова Онуфрієм Зозуляком, олійний портрет жінки в народному одязі із села Настасів, роботи Дем'яна Горняткевича, солом'яний капелюх та очіпок дбайливо передані до музею С.С. Василянок її односельцями Микитою Джинджористим і Меланією Тчелі [6, № 30802, 30778, 30868, 31060].

У 1933 р. на замовлення засновниці музею у фотографів Ярослава Савки і Олега Лужницького зроблено серію фотографій українського народного одягу. Для них позували учениці гімназії: Марта Колдуняк, Меланія Волинець, Ірина Селезінка, Ірина і Марія Тисович. Разом з іншим ці фотографії були передані матінкою Севериною до музею НТШ на правах депозиту. 1933 р. датовані й моделі ляльок у народному вбранні окремих населених пунктів, виконані селянками із Настасова, Ворохти, Вільхівки, Жаб'є, Тишківце, Білоберезки [6, № 30794—30801]. Згідно із вказаною в Інвентарній книзі інформацією, можна припустити, що ці речі були зро-

Альбом із зразками вишивок з музею при гімназії С.С. Василянок. (Переданий Т. Криницькою до Єпархіального музею в Стемфорді у 2006 р.)

блені спеціально на замовлення Северини Парилле та закуплені нею чи подаровані майстринями до музею гімназії С.С. Василянок.

З-поміж величезної збірки на окрему увагу заслуговують вироби із глини, що репрезентують відомі гончарні осередки Івано-Франківщини, Львівщини, Тернопільщини тощо [6, № 30601—32485]. Особливо цінними були миски кінця ХІХ — поч. ХХ ст., виготовлені у Коломиї та Болехові, що на Івано-Франківщині, із мотивами гілочок, «вазонів» і різноманітного типу хрестів, і миски із Товстого, що на Тернопільщині, декоровані мотивами ліній, гілок, віночків [14, с. 100—101]. Окрасою колекції виробів із глини були полив'яні миски кінця ХІХ — поч. ХХ ст. із миколаївського гончарного осередку (Львівщина), що характеризувались цеглястим тлом і різковим розписом білого, брунатного та зеленого кольорів [14, с. 101].

Частину речей, переданих у депозит етнографічним музеєм при гімназії С.С. Василянок, музей НТШ закупив у свою власність. У жовтні 1939 р. за 300 зол. було закуплено моделі ляльок (8 шт.); за таку ж суму у грудні 1939 р. з депозиту музеєм НТШ закуплено колекцію весільних вінків (11 шт.); 24 жовтня 1940 р. власністю музею НТШ за суму 100 крб. стали три перемітки; 24 жовтня 1940 р. за суму 150 крб. — п'ять поясів. Інші етнографічні предмети із збірки гімназії С.С. Василянок перейшли у власність музею НТШ у 1941 р. [6].

Восени 1939 р. сестри Василянки були усунені більшовицькою владою від роботи в гімназії та ви-

гнані із своїх домівок. Така ж доля спіткала й Северину Парилле: у 1940 р. вона була звільнена з гімназії та змушена залишити Львів. Доживала віку хвора черниця у будинку Олени і Радіона Сліпих — родичів блаженнішого патріарха і кардинала Йосифа Сліпого, у селі Струсів на Тернопільщині, де й знайшла останній спочинок 2 лютого 1941 р. Сучасна письменниця Надія Мориквас зазначає, що своєю смертю у чужій домівці в страшенних злиднях мати Северина уникнула ще трагічнішої долі — мученицької смерті у єврейському гетто. Адже у списках учениць випускних класів гімназії навпроти прізвища Парилле Софія знаходимо лаконічну примітку: «загинула у жидівському гетто» [22, с. 237]. Вірогідно, що Софія Парилле, вчителька торгівельної школи в Станіславові, доводилась матінці Северині родичкою.

Автор висловлює щире подяку директору Українського єпархіального музею в Стемфорді п. Любові Волинець та монахині ЧСВВ Назарії Михайлюк за надані окремі матеріали, пов'язані з діяльністю Северини Парилле в Стемфорді.

1. Архів Українського єпархіального музею в Стемфорді. — Лист Северини Парилле до о. Лева Чапельського. — 1935. — 15.IX.
2. Архів Українського єпархіального музею в Стемфорді. — Лист о. Лева Чапельського до Сестри Северини Ч.С.В.В. — 1935. — 17 серпня.
3. Архів Українського єпархіального музею в Стемфорді. — Лист Сестри Северини Ч.С.В.В. до о. Лева Чапельського. — 1935. — 19.XI.
4. Архів Українського єпархіального музею в Стемфорді. — Лист о. Лева Чапельського до Сестри Северини Ч.С.В.В. — 1936. — 17.XII.
5. Архів Українського єпархіального музею в Стемфорді. — Лист Сестри Северини Ч.С.В.В. до о. Лева Чапельського. — 1936. — 24.XII.
6. Інвентарна книга музею НТШ. — Ч. XI.
7. Центральний Державний історичний архів України у місті Львові (далі ЦДІА України у Львові). — Ф. 309 (НТШ). — Оп. 1. — Спр. 746.
8. ЦДІА України у Львові. — Ф. 309. — Оп. 1. — Спр. 70.
9. Виставка народного мистецтва в гімназії С.С. Василянок // Нова хата. — 1933. — Ч. 2. — Лютий. — С. 11—12.
10. Горняткевич Дем'ян. Сестра Северина Парилле Ч.С.В.В. Пам'яті великої Громадянки / Дем'ян Горняткевич // Свобода. — Ч. 27. — 2 лютого. — 1951. — С. 3.

11. *Гургула І.* З приводу виставки народного мистецтва в гімназії С.С. Василянок / І. Гургула // Нова хата. — 1931. — Ч. 10. — Жовтень. — С. 3.
12. *Гургула І.* Жіноча збірка зразків народного мистецтва / І. Гургулівна // Назустріч. — 1934. — № 12. — 15 червня. — С. 8.
13. З нашої хроніки. Розповідь про паломництво до Будапешту на Євхаристичний Конгрес // Діло. — 1938. — Ч. 125. — 10 червня. — С. 5.
14. *Івашків Галина.* Колекції Червінського та Северини Парилле у збірці Музею етнографії та художнього промислу (до історії формування, постаті збирачів) / Галина Івашків // Музеї народного мистецтва та національна культура : збірник наукових праць за редакцією д-ра мистецтвознавства М.Р. Селівачова. — К. : Златограф, 2006. — С. 95—102.
15. *Корець Ганна.* Пам'яті д-ра Олени Степанів, зв'язкової 2-го куреня УПУО ім. Марти Борецької / Ганна Корець // Український архів. — Т. XXII / Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : накладом Товариства ім. Шевченка в Нью-Йорку, 1980. — С. 229—242.
16. *Л. Б.* Цікава виставка // Нова хата. — 1934. — Ч. 7—8. — Липень-серпень. — С. 6.
17. *Лев Василь.* Мати Северина Парилле, ЧСВВ / Василь Лев // Український архів. — Т. XXII / Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : накладом Товариства ім. Шевченка в Нью-Йорку, 1980. — С. 77—79.
18. *Ленчик Василь.* Український музей і бібліотека у Стемфорді / Василь Ленчик // Вісник НТШ. — 2000. — Ч. 23. — С. 24—27.
19. *Ленчик Василь.* Український музей і бібліотека в Стемфорді / Василь Ленчик // Мета. — 1994. — Ч. 05—06 (43—37). — 16 березня. — С. 12—15.
20. *Лопушанська Віра.* Гімназія С.С. Василянок у Львові / Віра Лопушанська // Визвольний шлях. — Лондон ; Київ, 1997. — Річник І кн. 1 (586). — С. 119—124.
21. *Матійчук-Мосійчук Зеня.* Думки про з'їзд колишніх учениць Гімназії СС Василянок у Львові / Зеня Матійчук-Мосійчук // Український архів. — Т. XXII / Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : накладом Товариства ім. Шевченка в Нью-Йорку, 1980. — С. 272—274.
22. *Мориквас Надія.* Меланхолія Степана Чарнецького : Есей / Надія Мориквас. — Львів : Світ, 2005. — С. 383 ; іл.
23. Музей Наукового Товариства ім. Шевченка за час від 1.I.1935 — 31.XII.1937 // Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка за час від 1.I.1935 — 31.XII.1937. — Львів, 1937. — Ч. 73. — С. 94—95.
24. Народний одяг // Нова Хата. — 1936. — Ч. 5. — Травень. — С. 2.
25. Наші гості: Мати Северина // Жіноча доля. — 1937. — Ч. 20—21. — 15 жовтня — 1 листопада. — С. 17.
26. Новинки. Вистава народного мистецтва в гімназії С.С. Василянок у Львові // Діло. — 1931. — Ч. 199. — С. 5.
27. Новинки // Діло. — 1932. — Ч. 290. — 30 грудня. — С. 4.
28. Новинки // Діло. — 1932. — Ч. 256. — 18 листопада. — С. 4.
29. Новинки // Діло. — 1936. — Ч. 264. — 22 листопада. — С. 4.
30. *Олійник Бернадина Степанія.* Ми вдячні Вам / Степанія Олійник Бернадина // Український Архів. — Т. XXII / Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : накладом Товариства ім. Шевченка в Нью-Йорку, 1980. — С. 284—287.
31. Підсумки виставки // Нова хата. — 1935. — Ч. 20. — 15 жовтня. — С. 6.
32. Реферат монахині // Нова зоря. — 1935. — Ч. 75. — 3 жовтня. — С. 4—5.
33. *С. Северина Ч.С.В.В.* Великдень на Поділлі. Настасів, пов. Тернопіль (Передвоєнні картини) // Нова хата. — 1934. — Ч. 4. — Квітень. — С. 2—3.
34. *С. Северина Ч.С.В.В.* Весільний Фрагмент (Почіпчування) // Нова хата. — 1934. — Ч. 11. — Листопад. — С. 7—8.
35. Яка Ваша думка? С. Северина Ч.С.В.В. // Нова хата. — 1934. — Ч. 12. — Грудень. — С. 4.
36. *С. Северина ЧССВ.* Між земляками за океаном // Діло. — 1936. — Ч. 39. — 21 лютого. — С. 2—3.
37. *С. Северина ЧССВ.* Між земляками за океаном // Діло. — 1936. — Ч. 40. — 22 лютого. — С. 2—3.
38. *С. Северина ЧССВ.* Між земляками за океаном // Діло. — 1936. — Ч. 41. — 23 лютого. — С. 3—4.
39. *С. Северина ЧССВ.* Між земляками за океаном // Діло. — 1936. — Ч. 42. — 25 лютого. — С. 2—3.
40. *С. Северина ЧССВ.* Між земляками за океаном // Діло. — 1936. — Ч. 44. — 27 лютого. — С. 2—4.
41. *С. Северина, Ч.С.В.В.* Опанча // Нова хата. — 1935. — Ч. 18. — 15 вересня. — С. 6.
42. *С. Северина Ч.С.В.В.* Про народню ношу (з приводу виставки народного мистецтва в гімназії С.С. Василянок) // Нова хата. — 1933. — Ч. 2. — Лютий. — С. 5.
43. *Свенціцький Іларіон.* XXV літ діяльності Національного музею / Іларіон Свенціцький // Двадцятьп'ятьліття Національного музею у Львові. — Львів, 1931. — С. 6—18.
44. *Свенціцький Іларіон.* Образ розвою українського музейництва / Іларіон Свенціцький // Літопис Бойківщини — 1938. — Ч. 10. — С. 18—23.
45. *Цьорох Соломія.* Погляд на історію та виховну діяльність С.С. Василянок / Др. Соломія Цьорох, ЧСВВ. — Львів : накладом Богословського наукового товариства, 1934. — С. 258 ; іл..

46. *Книш Ірена*. Відгуки часу [Електронний ресурс] / Ірена Книш. — Вінніпег : накладом авторки, 1972. — Режим доступу : www.Exlibris.org.ua/text/olenastepaniw.html.
47. *Пиндус Богдан*. Вона любила Бога й Україну: Северина Парилле — сестра-василянка, збрала музейну колекцію предметів українського народного побуту [Електронний ресурс] // Вільне життя. — 2009. — № 82 (15090). — 9 жовтня. — С. 5. — Режим доступу : vilne.org.ua/index.php?option...

Andriana Nadophta

NUN SEVERYNA PARYLLE'S
(ORDER OF ST. BASIL THE GREAT)
ACTIVITIES FOR PRESERVATION
OF ARTIFACTS BY UKRAINIAN CULTURE

In the article author has brought analysis of nun Severyna Parylle's zealot efforts for preservation of Ukrainian cultural monuments. The work has been focused upon the gathering and exhibitivite activities led under the aegis of a museum established by S. Parylle at Basilian gymnasium in Lviv. An attempt has

been made to discover the role of museum and its significance in establishment of Ukrainian ethnographic practice in Galicia at the studied period.

Keywords: nun, value, exhibitions, museum, ethnographic collection.

Андріана Надопта

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
СЕВЕРИНЫ ПАРЫЛЛЕ, ЧСВВ
ПО СОХРАНЕНИЮ КУЛЬТУРНЫХ
ЦЕННОСТЕЙ УКРАИНЦЕВ

Автором дан анализ самоотверженной деятельности монахини Северины Парылле по сохранению украинских культурных ценностей. Особое внимание обращено на собирательскую и выставочную деятельности созданного ею при гимназии сестер. Василиянок во Львове, музея. Сделана попытка раскрыть его роль и значение для украинского этнографического музейного дела Галиции в изучаемый период.

Ключевые слова: монахиня, ценность, выставка, музей, этнографическая коллекция.